

R e t s e n s i o o n

Aser Kesseli diplomitöö "Viienda klassi eesti keele õpiku harjutustik" kohta.

Aser Kesseli diplomitöös "Viienda klassi eesti keele õpiku harjutustik" (129 lk. masinakirja) analüüsitakse praegu koolides kasutatava K. Prækli õpiku harjutusi ja püütakse selgitada, kui võrd need vastavad nii sisuliselt kui ka metoodiliselt harjutustikele esitatavatele nõuetele ning missugusel määral need abistavad õpilasi vastava materjali omandamisel ja keeleliste vilumuste kujunemisel. Põhjult selliseks analüüsiks annab asjaolu, et 5. klassis on emakeele alal edasijõudmine madal.

Töö esimeses peatükis antakse lühiväevaade eesti keele õpetamise põhimõtetest ja varasematest selle astme keeleõpikutest. Esitatud ülevaade on asjalik, kuid oleks võinud olla mõnevõrra tihedam.

Nii tuleks märkida G.R. Jakobsoni "Kooli lugemise raamatu" teise osa lõpus leiduvat "Lühikest Eesti Grammatikat" (1875), mis pidi abistama õpetajat keeleõpiku puudumisel, samuti järgneva M. Kampmaa "Kooli lugemiseraamatu" (1905) esimese osa lõpul leiduvaid "Kirjalikke töid lugemise kõrval", milles keeleliised harjutused olid seotud lugemispaladega. Hilisemaist harjutustikest oleks võinud esile tõsta P. Puusepa omi, milles oli hästi jälgitud materjali eakohasust ja harjutustüüpide mitmekesisust.

Teises peatükis antakse õpiku harjutuste analüüs, vaadeldakse nende vastavust õppeplaanile ja jagunemist vastava kursuse üksikosadele. Ülevaatlike tabelite abil jälgitakse kursuse eri osade üksikküsimustele pühendatud harjutuste hulka, protsenti harjutuste üldarvust ja harjutuste esinemust õppenädalate kaupa. Seesugune ülevaade võimaldab jälgida, kas harjutuste hulk vastab kursuse raskusele. Nii vaadeldakse algul lauseõpetuse ja interpunktsiooni kohta esitatud harjutusi ja leitakse, et neid alati pole piisavalt (näit. otsese kõne kohta). Järgnevalt antakse ülevaade häälikuõpetuse ja ortograafia alale kuuluvatest harjutustest ja juhitakse tähelepanu puudustele, mis esinevad vöör- ja laensõnade käsitlemisel, sulghäälikute ortograafiales, völdetele ja astmevaheldusele pühendatud harjutustes. Lõpuks analüüsitakse vormiõpetuse

käsitluse puhul esitatud harjutusi ja leitakse õigesti, et see kursuse osa ei anna õpilastele kuigi palju ning oleks otstarbekas sellest programmideski loobuda.

Töö kolmandas osas hinnatakse harjutuste õpetuslikku ja kasvatuslikku väärtust, esitatakse mitmeid harjutuste liigitamise võimalusi ja vaadeldakse, kuidas jaguneb õpikus antud materjal liikideks ja missuguseid harjutuste liike on kasutatud kursuse ühe või teise osa läbitöötamiseks. Põhjaliku analüüsi tulemusena väidetakse, et õpikus on palju analüüsimuutmis- ja lünkharjutusi, vähe aga õpilasi aktiivselt tööle rakendavaid loova iseloomuga harjutusi, näiteks muundusharjutusi, grammatilisi kirjandeid jm. Lisaks harjutustele jälgitakse ka õpikus antud ülesandeid.

Seoses harjutuste liikide vaatlusega peatutakse ka harjutuste tihedusel ja otstarbekohasusel ning leitakse, et liigselt esineb harjutustes mehhaanilist ärakirjutamist, harjutused ei ole alati küllalt tihedad ortogrammide poolest, silmas pidades harjutuspälade kasvatuslikku sisulist väärtust on harjutused kujunenud sagedasti liiga pikaks. Nii on tekkinud teatav vastuolu ühelt poolt harjutuste keelelise väärtuse ja teiselt poolt nende kasvatusliku väärtuse vahel.

Täiesti õigesti on märgitud töös ka õpiku metoodilised ja sisulised puudused, näiteks desorienteerivad reeglid tugeva ja nõrga astme eristamiseks jne.

Töö neljandas peatükis esitatakse autori poolt korraldatud katsetööde tulemusi. Nende katsetööde ülesandeks oli selgitada, kuivõrd on õpilased üht või teist kursuselõiku suutnud omandada ja missugused on sobivamad harjutuste tüübid kursuse läbitöötamisel. Katsetööde tulemused on koondatud ülevaatlikesse tabelitesse.

Töö lõpul tehakse järeldused õpiku kohta, vaadeldakse, kuidas see vastab metoodika ja õppimise psühholoogia nõuetele ja leitakse, et K.Praakli 5.klassi õpikul on veel küllalt puudusi.

Töö ülesehitus on loogiline ja selge. Kahjuks ei kajastu see küllalt töö peatükkidesse jaotamisel. Otstarbekam oleks olnud tulemuste kokkuvõtte esitada lahus katsetööde analüüsist. Kirjandust tööks on kasutatud piisavalt. Siiski oleks võidud kasutada veelgi mõnda tööd, näiteks A.Eegi kirjutist "Morfoloogia käsitlemiseks vajalike eelteadmiste

tase" (kogumikus "Eesti keele ringi töid").

Harjutuste analüüs on tihe ja esitatud seisukohtadega võib nõustuda. Ühele küsimusele oleks võidud siiski enam tähelepanu pöörata, nimelt materjali eakohasusele. Eakohasuse seisukohalt tuleks kaaluda, kas on õige 5. klassis käsitleda kõiki võõrsõnade ja pärisnimede kirjutamisega seoses olevaid küsimusi ja kas ei tuleks osa kõige raske-
maist ortograafia küsimustest viia keeleõpetuse kursuse lõppu, kus õpilased paremini tunnevad võõrsõnu ja pärisnimesid. Eakohasust arvestades ei saa 5. klassis soovitada ka selliseid korrektuuriülesandeid, nagu neid omal ajal mõned metoodikud esitasid. Sellepärast võib kahelda, kas ongi sel astmel hea katseharjutusena antud harjutus nr.6, milles kõik kahe tähega märgitavad klusiilid on kirjutatud ühe tähega ja vastupidiselt (lk.105). Üldiselt on esitatud katseharjutused head, kuid nad ei haara kogu kursust (puudub harjutus vormiõpetuse kohta).

Mis puutub "abiteosse" harjutuste puhtmehhaanilise ära-
kirjutamise näol, siis on õige, et selliseid pikki harjutusi võib teha suuliselt. Nende puhul võiks siiski juhtida tähelepanu ka sellele, et neid on võimalik edukalt muuta valikharjutusteks, mille puhul välja kirjutatakse ainult kriitilised sõnad või vormid .

Keelelt ja stiililt on töö nõuetele vastav. Võib juhtida tähelepanu ainult mõningatele eksimustele. Nii on korduvalt tarvitatud sõna teadlikkustamine. Ei ole ots-
tarbekas anda tsitaati, asetades selle ette sõna et, näit. lk. 31: Pavlov ütleb oma rohkete eksperimentide põhjal, et "Tingitud refleksi moodustamise põhikiseks mehhanismiks on..." või lk.32 J.Valgma ütleb, et "...võime järeldada, et interpunktsiooni..." Ei ole hea ütelda: "Nähtavasti kulutatakse need tunnid peamiselt kirjanduslike palade läbitöötamisel ja kirjandite ettevalmistamisel (pro läbitöötamiseks ja ettevalmistamiseks) (lk.115-116). Töös esineb ka masinakirjavigu, näit. lehekülgedel 32, 34, 35, 41, 55, 73, 93, 97, samuti komavigu.

Ebaselgeks jäävad mõned ~~peletused~~ selgitused tabelites,

näit. lk. 37 on kahe lahtri puhul märgitud "hääliku välte märkimine", lk. 62 pole märgitud hääldamisharjutuste arvu ja protsenti, lk. 78 on märgitud "Keelelise materjali kombineerimine (kombineerimise)".

Hoolimata mõningaist pisipuudustest võib tööd pidada kõigiti õnnestunuks. See näitab, et autor tunneb hästi koolitööd ja selle metoodikat, et ta oskab õigesti hinnata õpiku harjutusmaterjali, arvestades õpilaste psühholoogiat ja õpikule esitatavaid didaktilis-metoodilisi kui ka pedagoogilisi nõudeid. Tuleks soovida, et autor oma seisukohad avaldaks mõnes pedagoogilises väljaandes ka trükisõnas.

Tartus 22. mail 1964

A. Kark
.....
retsensent.